

**بررسی سیاست کیفری ایران
در زمینه قانون امور گمرکی مصوب سال
۱۳۹۰**

**مؤلف
محمدصادق کرمی**

**انتشارات قانون یار
۱۳۹۷**

فهرست مطالب

پیشگفتار

مقدمه

فصل اول

کلیات

فصل دوم

نظارت بر امور گمرکی

فصل سوم

جرایم و مجازات‌های مربوط به قانون امور
گمرکی

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

منابع و مآخذ

پیشگفتار

قاچاق گمرکی که در اثر نقض مقررات حاکم بر واردات و صادرات کالا و باوجود شرایط قانونی لازم، محقق می‌گردد، در واقع از زمانی که وصول عایدات از ورود و خروج کالاها در دستور کار دولت‌ها قرار گرفته، وجود داشته و پس از جرم‌انگاری آن، متناسب با شرایط اقتصادی کشور در هر دوره، واکنش کیفری مورد نظر مقنن برای مقابله با آن اعمال شده است. قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۹۰ باعث

تسهیل امور گمرکی و تجاری گردیده است
بااین حال باید از مکانیسم‌ها و ساز و کارهای
نوین و متنوع در جهت جلوگیری از تخلفات و
جرایم توسط افراد درون سازمان و برون آن
برخوردار باشد. با توجه به تحولات جهانی در
خصوص گمرک و تحولات آن در سایر
کشورها، توجه به این دو موضوع غیر قابل
اجتناب است. برای تدوین قانونی متناسب،
شفاف و دقیق، بدو نیاز به یک سیاست جنایی
مدون و همسو با فعالیت‌های گمرکی وجود

دارد. در تدوین این موضوع باید شرایط اقتصاد داخلی و گمرک کشورمان، در کنار الزامات جهانی راجع به امر گمرک مد نظر قرار گیرد. استعداد بالای مجرمین این جرایم و استفاده آنان از وسایل و امکانات پیشرفته‌ی جدید، بر سختی تدوین یک سیاست جنایی مؤثر خواهد افزود. در این تحقیق سیاست جنایی قانون‌گذار از دو زاویه جرم‌انگاری و مکانیسم‌های مقابله با جرایم و تخلفات گمرکی مورد بررسی قرار گرفته است. در نهایت می‌بینیم که در مقوله جرم‌انگاری، دیدگاه حداقلی مداخله حقوق کیفری حاکم

بوده و برای مقابله نیز ساز و کارهای نظارتی،
جبرانی واداری تفوق دارند.

مقدمه

شفافیت در فعالیتهای اقتصادی مسائلی همچون قاچاق کالا، را به مرکزیت حوزه‌ای در حقوق بین‌الملل کشانده است تا مجموعه‌ای از راهکارهای حقوقی برای مبارزه با آن، پدید آورد. حوزه‌ای که در تلاش است نظام‌های حقوقی داخلی را برای مقابله با این پدیده نابهنجار اقتصادی که گاه ساختار سیاسی یک کشور را نیز به تباهی می‌کشد، تحت تأثیر قرار دهد تا قوانین کیفری و همچنین قواعد بازرسی و

کنترل خود را ساماندهی نمایند. در تبیین سیاست کیفری در کشور در مواجهه با جرایم گمرکی، ما شاهد تبیین سه مرحله اجرایی می‌باشیم. به عبارت دیگر چرخه در سیاست کیفری از سه مرحله تشکیل شده است: ۱- مرحله‌ی اول تعیین کیفر است که جامعه و مدیران و تصمیم گیران آن با ارزش‌گذاری برخی اعمال و برداشتن ارزش از برخی اعمال دیگر، روی به تبیین کیفرهای متناسب می‌آورند و فعل و ترک فعلی را که افراد باید از آن اجتناب داشته باشند را

مشخص می‌کنند. ۲- مرحله‌ی بعد که از آن با عنوان تعیین نام می‌برند که عبارت است از: تعیین کیفر برای هنجارهای ارزش‌گذاری شده و ۳- مرحله‌ی آخر یعنی واکنش جامعه علیه فعل یا ترک فعل ناقض قانون، که این واکنش در قالب تدابیر پیش‌گیرنده و تدابیر سرکوبنده است. (نورزاده، ۱۳۹۰، ۲) یکی از اصول تبیین شده در زمینه سیاست کیفری بر اساس قانون گمرک سال ۱۳۹۰، تبیین محدوده‌ها، بازدارنده‌ها و برخورد‌های قانونی نسبت به متخلفین در حوزه گمرکات و فعالیت‌های گمرکی در کشور

می‌باشد که قانون‌گذار به تبیین آن‌ها مبادرت ورزیده است. در مرحله اول می‌توان به سیاست محدودکننده و بازدارنده نسبت به فعالیت‌های خلاف قانون گمرکی اشاره داشت. وفق ماده ۱۲۲ - ورود قطعی کالاهای مشروحه زیر ممنوع است:

الف - کالاهای ممنوعه براساس شرع مقدس اسلام و به موجب قانون

ب - کالاهای ممنوع شده به موجب جدول تعرفه گمرکی یا تصویب‌نامه‌های متکی به قانون

پ - اسلحه از هر قبیل، باروت، چاشنی، فشنگ، گلوله و سایر مهمات جنگی، دینامیت و مواد محترقه و منفجره مگر با اعلام و موافقت وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح

ت - مواد مخدر و روان گردان از هر قبیل و پیش سازهای آنها مگر با موافقت وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در هر مورد

ث - دستگاه‌های فرستنده از هر نوع و قطعات متعلق به آنها مگر با موافقت وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات در هر مورد

ج - دستگاه مخصوص عکاسی و فیلم برداری
هوایی مگر با موافقت وزارت دفاع و پشتیبانی
نیروهای مسلح

در رابطه با سیاست های برخورد کیفری و
اقدامات قضایی می توان به عدول شهروندان
حقیقی و حقوقی از محدودیت های قانونی و
ارتکاب فعالیت هایی که می تواند به بدنه اقتصادی
کشور و اصول کار گمرکی صدمه وارد سازد
می توان اشاره داشت. از جمله مهم ترین این
فعالیت ها، مربوط به قاچاق کالا می باشد. در رابطه

با قاچاق کالا که یکی از مهم‌ترین چالش‌های سیستم گمرکی در کشور می‌باشد، نیز قانون‌گذار با تأکید بر قانون گمرکی سال ۱۳۹۰، به تبیین شرایط قاچاق کالا از گمرکات و نیز ارتباط دانستن این شرایط با کیفرهای مربوط به اشخاص حقیقی و حقوقی قاچاق‌کننده کالا از مبادی ورودی کشور پرداخته است. به عبارتی با ایجاب این شرایط، مجازات‌ها کیفری متناسب با قانون مرتکبین قاچاق کالا و ارز را به دنبال خواهد داشت. در این رابطه می‌توان به مواد زیر اشاره داشت. طبق ماده ۱۱۳ - موارد زیر قاچاق گمرکی

محسوب می‌شود: الف - کالایی که از مسیر غیرمجاز یا بدون انجام تشریفات گمرکی به قلمرو گمرکی وارد یا از آن خارج گردد. همچنین کالاهایی که بدون انجام تشریفات گمرکی یا از مسیرهای غیرمجاز وارد کشور شود و در داخل کشور کشف گردد. ب - خارج نکردن وسایل نقلیه و یا کالای ورود موقت، ورود موقت برای پردازش، عبور خارجی و مرجوعی ظرف مهلت مقرر از قلمرو گمرکی و عدم تحویل کالای عبور داخلی شخصی ظرف

مهلت مقرر جز در مواردی که عدم خروج یا عدم تحویل به گمرک و یا ترخیص قطعی، عمدی نباشد. (ابراهیمی، ۱۳۹۲، ۱۱)

ماده ۳۰ - خارج کردن کالا از انبارهای اختصاصی صاحب کالا مستلزم انجام تشریفات گمرکی است در غیر این صورت موضوع مشمول مقررات قاچاق گمرکی می شود. مأموران گمرک حق دارند به صورت تصادفی کالای موجود در انبار اختصاصی را مورد رسیدگی و شمارش قرار دهند و مشخصات آنها را با

مندرجات دفاتر و اسناد و مدارک ورود و خروج
تطبیق نمایند.

ماده ۵۷ - هرگاه کالای عبوری تا پایان مدت
اعتبار پروانه از قلمرو گمرکی خارج یا به
گمرک تحویل نگردد، کالا مشمول مقررات
قاچاق گمرکی می شود.

طبق بند پ ماده ۱۱۳ - موارد زیر قاچاق
گمرکی سیاست کیفری کشور در قبال کالای
قاچاق به شرح ذیل است - بیرون بردن کالای
تجاری از اماکن گمرکی بدون اظهار یا بدون

پرداخت یا تأمین حقوق ورودی، خواه عمل در
حین خروج از اماکن گمرکی یا بعد از خروج
کشف شود. هرگاه خارج کننده غیر از صاحب
کالا یا نماینده قانونی او باشد گمرک عین کالا و
در صورت نبودن کالا بهای آن را از مرتکب
می گیرد و پس از دریافت وجوه گمرکی مقرر،
به صاحب کالا مسترد می دارد و مرتکب طبق
مقررات کیفری تعقیب می شود. جرایم اقتصادی
در هر جامعه ای وجود دارد. البته یا اندک و یا
بسیار زیاد. حتی حد وسطی را نیز می توان برای
آن در نظر داشت. امر پذیرفته شده این است که

وظیفه هر دولت و حکومتی، کنترل جامعه و جلوگیری از گسترش جرایم اقتصادی است نه تلاش غیراصولی برای ریشه کنی کامل آن. البته این هدف می تواند در بلندمدت و به همت تلاش همه اجزای جامعه بوجود آید.

فرضیه اصلی:

سیاست کیفری ایران در زمینه قانون امور گمرکی مصوب سال ۱۳۹۰ شامل سیاست های پیشگیرانه بازدارنده و سیاست برخورد و تبیین کیفر برای اشخاص متخلف شده است.

فرضیه های فرعی:

۱- سیاست کیفری ایران در پیشگیری از تخلفات گمرکی توسط اشخاص حقیقی و حقوقی شامل تبیین موارد تخلف و فعالیت های غیر مجاز و اعلان آن به اشخاص حقیقی و حقوقی فعال در زمینه گمرکات شده است.

۲- سیاست کیفری ایران در برخورد کیفری نسبت به تخلفات گمرکی توسط اشخاص حقیقی و حقوقی شامل جرایم مندرج در قانون قاچاق کالا و ارز می شود.

۳-مراجع رسیدگی به تخلفات گمرکی با توجه به قانون گمرکی کشور مصوب سال ۱۳۹۰ شامل دادسرا و دادگاه انقلاب می باشند.

سوال اصلی:

مقنن در قانون امور کمرگی مصوب ۱۳۹۰ در خصوص کنترل و مدیریت کیفری امور گمرکی چه رویه ای را اتخاذ نموده است؟

سوال فرعی:

سیاست کیفری ایران در بخش پیشگیری از
تخلفات گمرکی چه مؤلفه هایی را در نظر
داشته است؟

فصل اول

کلیات

مبحث اول: گمرک

گفتار اول: تعریف گمرک

گمرک در لغت مأخوذ از زبان ترکی است و عبارت است از مالیاتی که در مرز از کالاهایی که وارد یا صادر می‌شود اخذ می‌گردد.^۱ و نیز گفته شده است که از این واژه در زبان یونانی کلمه مشابهی به صورت (COMMERX)

^۱ - عمید، حسن، فرهنگ عمید، ص ۸۷۵.

متداول است که اصطلاحاً بر حقوقی که از مال التجاره اخذ می شود اطلاق می گردد.^۱

شورای همکاری گمرکی و سازمان جهانی گمرک را بدین شرح تعریف کرده اند: «گمرک عبارت است از سازمان دولتی که مسئول اجرای قوانین گمرکی و اخذ حقوق و عوارض ورودی (واردات) و خروجی (صادرات) و نیز مسئول اجرای سایر قوانین و مقررات مربوط به واردات، ترانزیت و صادرات کالاها می باشد.»^۲

^۱ - هادی، عبدالله، گمرک، ص ۲.

^۲ - فصلی درباره انتزاع گمرک، مجله مجلس و پژوهش، ص ۱۴۸.

گفتار دوم: مفهوم گمرک، تخلف و قاچاق از منظر حقوق ایران

گمرک (مأخوذ از ترکی) مالیاتی که در مرز از کالاهایی که وارد یا صادر می‌شود می‌گیرند.

گمرک (اداره کل) به سال ۱۲۸۷ هجری شمسی (۱۸۹۸ م) در زمان صدارت امین‌الدوله دولت مبادره با استخدام مستشاران بلژیکی برای اداره گمرک کرد و رئیس هیئت مذکور که «نوز» نام داشت عنوان وزیر گمرکات یافت. پس از استقرار مشروطیت عنوان وزارت از هیئت

مستشاران بلژیکی سلب شد و «اداره کل گمرک» زیر نظارت وزارت دارایی قرار گرفت. نخستین تعرفه گمرکی ایران براساس وزن و ارزش در سال ۱۲۸۲ هجری شمسی به وسیله مستشاران بلژیکی تنظیم گردید. در سال ۱۲۹۹ ه.ش تعرفه دیگری براساس وزن و تعداد وضع گردید. در سال ۱۳۱۵ و ۲۰ و ۲۹ و ۳۲ شمسی چند بار در قانون تعرفه گمرکی ایران تجدیدنظر شد و نهایتاً قانون تعرفه گمرکی در دهم تیرماه ۱۳۳۷ به تصویب رسید. این قانون مشتمل بر ۳۶ ماده بود. اداره کل گمرکات تا سال ۱۳۳۷ به

صورت اداره کل جزوزارت دارایی اداره می شده
و آن سال تبدیل به «وزارت کل گمرکات و
انحصارات» در اوایل ۱۳۴۰ در کابینه علی امینی
وزارت نامبرده منحل شد و اداره کل گمرک به
وزارت اقتصاد پیوست و اکنون جزوزارت
اقتصاد است.^۱

تخلف:

^۱-رابرت بلدسو بوسچک، فرهنگ حقوق بین الملل، ترجمه دکتر بهمن
آقایی، انتشارات گنج دانش، زمستان ۱۳۷۵، چاپ اول. ص ۳۴

تخلف واژه‌ای عربی از ریشه (خ ل ف) بر وزن «تفعل» که در فارسی به معنای «خلاف کردن، خلاف وعده کردن و خلاف گفته یا پیمان خود عمل کردن» بکار می‌رود.

از نظر حقوق جزای ایران؛ «تخلف» عبارت است از ارتکاب خلاف قانون که در این صورت مرادف «جرم» است.

تخلف به مفهوم عام عبارت است از:

- عدم انجام تعهد یا تأخیر در انجام تعهد

(ماده ۴۴۴-۲۳۷ قانون مدنی)

- ظهور خلاف آنچه که شرط شده (ماده ۲۳۵-۴۴۴ قانون مدنی) یا ظهور خلاف آن چه که توصیف شده است (ماده ۴۱۰ قانون مدنی)

(بزه) به نقص مقرراتی که از میزان رسمیت و ضمانت اجرایی کمتری برخوردار است اطلاق می شود در حالی که از دیدگاه حقوقی و قضایی «جرم» از مرتبه بالاتری از میزان رسمیت و ضمانت اجرایی برخوردار است. جرم به معنی هر نوع رفتاری است که قانون را نقض می نماید و مجازات در پی دارد. اهمیت نسبی جرایم مختلف

و شیوه کیفر دادن فعالیت‌های مجرمانه، در طول تاریخ و در جوامع متفاوت بوده است.

از دیدگاه‌های دیگر در ایران، جرم به انجام یا ترک فعلی گفته می‌شود که توسط شرع تشریع شده است و مقتضای شرعی دارد.

تخلف عدم رعایت یک قاعده حقوقی:

برطبق قسمت یک توافق ملل متحده آمریکا که توسط قطعنامه ۱۹۶ مجمع عمومی سازمان ملل متحد مورد تأیید قرار گرفت سازمان ملل متحد می‌تواند هر شخصی را از محدوده اداری

مرز اخراج نماید (این عمل به دلیل نقض مقررات در چارچوب فصل هشتم یا به علت دیگری صورت می گیرد) تخلف از این مقررات فقط در چارچوب قوانین و مقررات مصوب از طرف مقامات آمریکایی صلاحیتدار می تواند منجر به دستگیری و حبس یا مجازات های دیگر گردد هر عملی که ناقص یکی از حقوق اساسی باشد تخلف به حقوق بین الملل، جنایت یا خلاف بین المللی محسوب می شود.^۱

^۱. تقی زاده انصاری، مصطفی، ترمینولوژی حقوق بین الملل به سه زبان

تخلف: (مدنی - فقه)

- عدم انجام تعهد یا تأخیر در انجام تعهد
- منظور خلاف آن چه که شرط شده یا ظهور خلاف آن چه که توصیف شده است (حقوق اداری تجاوز مأمور دولت از مقررات اداری حین انجام وظیفه در همین معنی می گویند: تخلفات انضباطی (حقوق جزا) ارتکاب تخلف قانونی در این صورت مترادف جرم است.^۱

انگلیسی، فرانسه و فارسی، انتشارات دادگر، سال ۱۳۸۳، ص ۲۱۱

^۱- همان، ص ۱۴۳.

خلاف: (جزا) نوعی از جرائم که ماهیت آن‌ها
مخالفت با نظامات عادی. تعاریف خلاف عموماً
مبهم است و باید از روی طبع و کمیت مجازات
آن را شناخت عمد رکن خلاف (ماده ۱۸۴
دادرسی کیفری و ماده ۱۱ قانون جزا).^۱

قاچاق: در معانی زیر بکار می‌رود:

۱- حمل و نقل کالا از نقطه‌ای به نقطه‌ای خواه
دو نقطه مزبور داخل کشور باشد (قاچاق داخلی)
خواه بیرون کشور باشد که آن را قاچاق خارجی

^۱- همان ص ۲۶۵.

می‌گویند. برخلاف مقررات مربوط به حمل و نقل بطوری که این عمل ناقض ممنوعیت یا محدودیتی باشد که قانوناً مقرر شده است مثلاً صدور ورود اجناس بدون دادن عوارض گمرکی قاچاق عوارض گمرکی است (ماده ۳۴ قانون مرتکبین قاچاق مصوب ۱۳۱۲) و حمل و نقل اجناس در داخل کشور بدون دادن عوارض بلدی عنوان قاچاق عوارض بلدی است (ماده ۳۷ قانون مذکور) اعمال مقدماتی صدور اجناس هم عنوان قاچاق را دارد. (ماده ۴۵ قانون مجازات مرتکبین قاچاق ۱۳۱۲)

۲- خرید و فروش و یا نگهداری اجناس مذکور
فوق (ماده دوم راجع به فروش اجناس ممنوعه
مصوب ۱۳۱۴)

۳- اجناس مذکور فوق که مورد فعل قاچاق
قرار گیرد نیز عنوان قاچاق را دارد. فاعل فعل
قاچاق را قاچاقچی می نامند.

تعریف بالا از ماده ۱۱-۵ قانون انحصار تجارت
مصوب ۱۳۲۰-۱۳۱۱ و مواد ۳۹-۵ قانون
مجازات مرتکبین قاچاق ۱۳۱۲ و سایر مواد

پراکنده قانون و نظر اهل فن استخراج شده
است.^۱

با این توضیحات می‌توان گفت تخلفات
گمرکی عبارت است از هر نوع فعل یا اقدام یا
هر نوع اظهار یا عملی که برخلاف قانون و
مقررات گمرکی و یا مربوط به واردات و
صادرات و رویه گمرکی منصرف از تعریف
قاچاق خواه متضمن زیان مالی دولت باشد یا

-جعفری لنگرودی، محمد جعفر، ترمینولوژی حقوق، انتشارات گنج

^۱دانش، ۱۳۷۲، چاپ ششم.

خیر^۱ از جمله ویژگی‌های تخلف گمرکی است که مجازات قابل اعمال در خصوص آن‌ها اصولاً جریمه نقدی است که قابل اعتراض و رسیدگی در کمیسیون رسیدگی به اختلافات گمرکی و کمیسیون تجدیدنظر می‌باشد.

بعلاوه در بحث تخلفات گمرکی مباحثی همچون معاونت و شروع به تخلف وجود ندارد.

بند اول: تعریف قاچاق گمرکی

-احمدی، عبدالله، جرم قاچاق، نشر میزان، بهار ۱۳۸۲، چاپ اول، ص

قانون‌گذار تعریفی از قاچاق گمرکی ارائه نداده است بلکه مقررات حاکم بر قاچاق کالاهای ممنوع‌الورود و ممنوع‌الصدور و قاچاق کالاهایی که حقوق و عوارض آن‌ها توسط اداره گمرک در موقع ورود و خروج اخذ می‌شود را تبیین کرده است.

قاچاق گمرکی را با عنایت به مصادیق گمرکی مصوب ۱۳۱۲ اینگونه تعریف کرده‌اند: قاچاق گمرکی عبارت است از فرار دادن مال از مقررات گمرکی خواه آن مال مربوط به درآمد دولت بوده و یا ورود و خروج، تولید، نقل و انتقال

و خرید و فروش آن طبق قوانین و مقررات
مربوط و غیر مجاز گردیده باشد.

**گفتار سوم: بررسی مفهوم
گمرک، تخلف، تقلب، و
قاچاق**

سازمان جهانی گمرک بعنوان بزرگترین
سازمان بین‌المللی به منظور ایجاد حداکثر
یکنواختی و یکپارچگی در رویه‌ها و
استانداردهای بین‌المللی گمرکی و نیز درک
صحیح و مشترک از واژگان علمی اقدام به انتشار
مجموعه‌ای تحت عنوان واژه‌نامه اصطلاحات

بین‌المللی گمرک‌ی نموده است که عبارات ذیل
بر گرفته از منبع مزبور می‌باشد.

مطابق تعریف این سازمان علم حقوق^۱ را
مجموعه‌ای از مقررات موضوعه الزام‌آوری
می‌داند که بر افراد جامعه‌ای در زمان معین با
ضمانت اجرای نظام حکومتی، حکومت می‌کند؛
که در تقسیمات کلی به حقوق عمومی و حقوق
خصوصی و از لحاظ ماهیتی به کیفری و حقوق
مدنی تقسیم می‌گردد.

- منابع گزارشات و مستندات، دفاتر تشکیلات و بودجه و برنامه ریزی و
بهبود سیستمهای گمرک ایران.

حقوق از جهت منشاء؛ مولد حق می باشد که مجموعه آن هم «حقوق یعنی حق ها» نامیده شده و حق هم عبارت است از امتیاز و توانایی های خاصی که قانون موضوعه و یا در حکم آن (عهدنامه یا مقاوله نامه های گمرکی به مثابهی که در ماده ۶ قانون امور گمرکی آمده است) به شخص یا فرد یا افرادی اعطا می کند، مانند حق انتخاب شغل، حق نفقه، حق مالکیت، حق اظهار کالا به گمرک با اعتراض نسبت به تصمیم اتخاذی گمرک مضر به حقوق ذی نفع آن.

حقوقی که قانون به گمرک ایران اعطا نموده
در زمره این گروه از حقوق می باشد اما سازمان
جهانی گمرک، گمرک را چنین توصیف کرده
است:

سازمان دولتی که مسئول اجرای قانون گمرک
وصول حقوق و عوارضی است و نیز مسئول
اعمال سایر قوانین و مقررات مربوط به واردات و
صادرات و جابجایی یا انبار کردن کالاها
می باشد.

در این رابطه توجه به چند نکته قابل توجه
است:

۱- این اصطلاح هنگام اشاره به هر بخش از سازمان گمرک یا ادارات اصلی و تابعه آن نیز بکار می‌رود.

۲- این اصطلاح به صورت صنعت هم در ارتباط با کارکنان گمرک حقوق و عوارض یا کنترل کالا یا هر موضوع دیگری در حیطه گمرک (مأمور گمرک، حقوق گمرکی، دفتر گمرک، اظهارنامه گمرکی) بکار می‌رود.

و در تعریف (تخلف گمرکی) عنوان می‌شود:

هر گونه نقض یا مبادرت به نقص قانونی
گمرک^۱

تقلب، یکی از مصادیق تخلف است و در
پژوهش حاضر که بر محور مباحث و مسائل
گمرکی است تقلب گمرکی، از زیرمجموعه‌های
تخلف گمرکی است. در تعریف تقلب گمرکی
می‌توان گفت:^۲

هر عملی که بموجب آن فرد گمرک را فریب
بدهد و یا سعی در فریب گمرک دارد و در

^۱ - صفاری طاهری، غلامرضا، ترمینولوژی گمرک، ص ۱۳۰.

^۲ - پیشین، ص ۱۲۸.

نتیجه آن سعی می‌کند تا از پرداخت تمام یا بخشی از حقوق فرار کند یا از انجام ممنوعیت‌ها و محدودیت‌های طرح شده در قانون گمرک سرباز زند یا هر عملی که موجب تحصیل هر نوع امتیاز یا به قصد تحصیل مغایر با مقررات انجام شود بنابراین تخلف گمرکی صورت گیرد می‌گویند.

۱- در برخی کشورها تنها در صورتی که فریب گمرک به طور عمدی صورت گرفته باشد تقلب گمرکی نامیده می‌شود.

۲- فریبی که ناشی از قصور باشد می‌تواند بعنوان تقلب گمرکی در نظر گرفته شود یا نشود.

۳- در برخی از کشورها یا قلمروهای گمرکی تخلفات خاصی که مغایر با قوانین و مقرراتی که گمرک به نمایندگی از سایر سازمان‌ها اعمال می‌نماید صورت بگیرد به عنوان تقلب گمرکی محسوب نمی‌شود.

شورای همکاری گمرکی از دیرباز و سازمان جهانی گمرک در حال حاضر توجه ویژه‌ای به این امر داشته و پیشگیری از آن را یکی از عوامل پیشگیری از تخلفات و به ویژه قاچاق

دانسته‌اند و به طوریکه شورای همکاری گمرکی
در سند شماره ۶۷-۸۰.....۲ T در هشتم ژوئن
۱۹۶۷ توصیه‌نامه‌ای با این مضمون به تصویب
رسانده است که ذیلاً به اهم مطلب آن و ضمائم
پنجگانه اش اشاره می‌نماییم:

این توصیه‌نامه با عنوان «جمع‌آوری اطلاعات
مربوط به تقلبات گمرکی» بر آن است که
زیان‌آور بودن این تقلبات به ویژه در قالب
تجارت قانونی را بازگو تأکید نماید که تبادل
اطلاعات بین کشورها در رابطه با رسیدگی به

تقلبات گمرکی می تواند به میزان زیادی اثربخش باشد. ضمناً توصیه به اعضا برای شرکت در طرح جمع آوری اطلاعات راجع به تقلبات گمرکی تحت قوانین ملی کشور است که در ضمایم به آن اشاره شده است. بدین منظور هر کشور می باید جهت درخواست اولیه طرح با روش های زیر موافقت نماید:

۱- هر عضو توصیه های ارائه شده دبیر کل را با مراجعه به ضمایم مشخص شده می پذیرد و بدین وسیله با شرکت در آن موافقت می کند.

۲- از زمان پذیرش طرح اعضاء باید به منظور تبیین اطلاعات مربوطه و اطلاعات مشخص شده در ضمایم با لحاظ توصیه‌های پذیرفته شده با دبیر کل ارتباط برقرار کنند.

۳- دبیر کل با اعضاء ارتباط برقرار می‌کند و در حفظ و نگهداری اطلاعات می‌کوشد.

۴- دبیر کل باید برای اعضاء شرکت کننده فرم تقاضانامه‌ای را در نظر بگیرد و در واقع هر عضو فقط در اطلاعات مربوط به پیوست یا پیوست‌های موافقت شده شرکت خواهد کرد.

۵-اطلاعات به دست آمده می باید محرمانه باشد مگر در رابطه با مقامات عالی رتبه و یا اینکه مستقیم مربوط به مقامات عالی رتبه باشد. پس از جمع آوری و دسترسی به اطلاعات مورد نیاز دبیر کل عنداللزوم این اطلاعات را در اختیار مقامات گمرکی قرار می دهد.

اشخاصی که محکوم به تقلب گمرکی هستند.
(ضمیمه یک)

۱-این ضمیمه در مورد اطلاعات مربوط به کسانی است که محکوم به تقلب گمرکی در

یک پرونده شده‌اند و به موجب قانون حبس یا جریمه بالغ بر ۱۵۰۰ دلار آمریکا محکوم شده‌اند.

۲- اطلاعات مورد نیاز عبارت است از:

نام و نام خانوادگی قبل از ازدواج (حسب مورد) نام مستعار، شغل، آخرین نشانی، تاریخ و محل تولد، تابعیت فرع اسناد سجلی، وضعیت جسمی، ماهیت تخلف (شامل نوع و مکان ارتکاب) نوع و میزان مجازات، سایر ملاحظات و ذکر نام اعضای که این اطلاعات را تهیه کرده‌اند.

۳- هر عضو که در ارتباط با جمع‌آوری اطلاعات مربوط به اشخاص محکومیت یافته از حیث تقلب گمرکی می‌باید پس از بهره‌برداری نسبت به حذف آن از قسمت مربوط اقدام نماید.

محل‌های اختفاء وسایل حمل و نقل (ضمیمه دو):

۱- این ضمیمه مربوط است به تهیه اطلاعات راجع به حمل‌ها در هواپیما، کشتی، وسایل نقلیه جاده‌ای و یا ریلی و دیگر وسایل حمل و نقل که تحت نظر اعضاء هستند.

۲-اطلاعات موردنیاز در این زمینه عبارتند از وسایل حمل و نقل، نوع وصول آن‌ها در خصوص کشتی‌ها، نام تابعیت آن، موقعیت و توصیف محل اختفاء و اندازه آن، گزارش مربوط به عملیات منتهی به کشف، نوع و ماهیت کالای مخفی شده سایر اطلاعات و عضوی که اطلاعات را تهیه کرده است.

شیوه قاجاق:

۱-این ضمیمه ناظر است به تهیه اطلاعات

مرتبط با شیوه‌های قاجاق

۲-اطلاعات موردنیاز در این زمینه عبارتند از:
تبیین شیوه‌ای ارتکاب قاچاق، توصیف محل
اختفاء به وسیله تهیه یک عکس یا نمودار نوع و
ماهیت کالاهای مخفی شده معرفی کل اشخاص
شرکت‌ها و سازمان‌های دخیل در اختفاء، سایر
اطلاعاتی و عضوی که این اطلاعات را تهیه
کرده است.

کالاهایی که قاچاق تلقی می‌شوند. (ضمیمه
چهار)

۱-این ضمیمه مربوط به تهیه اطلاعات با روش
معینی است که شامل مواد جزئی یا مخصوص

نمی‌شود.^۱ اطلاعات موردنیاز در این خصوص عبارتند از:

شرح کامل کالاها، نام تولیدکننده، کشور مبدأ، کشور صادرکننده، تبیین مدارک جعلی، تضمین‌های گمرکی، پلاک وسایل موتوری و مانند این‌ها که در بررسی وسایل نقلیه مورد استفاده قرار می‌گیرند.

۲-اطلاعات موردنیاز در این خصوص عبارتند از:

^۱- رابرت بلد سو بوسچک، فرهنگ، ۱۳۷۵، چاپ اول.

مدارک، تضمین‌های گمرکی، پلاک‌ها و سایر مدارک مرتبط، وسایل نقلیه که با جعل و تحریف اسناد تقلبی کشف شده‌اند، سایر اطلاعات و اعضایی که اطلاعات را تهیه کرده‌اند.

و قاچاق را اینگونه توصیف می‌نمایند:

تخلف گمرکی به صورت جابجایی کالا از یک مرز گمرکی به هر شیوه مخفیانه و به منظور فرار از نظارت گمرکی.

مبحث دوم: سابقه تقنینی
امور گمرکی ایران

نخستین قانونی که توسط مجلسی قانون گذاری
در طول تاریخ قانون گذاری ایران در مورد قاچاق
وضع شده و قانون منع خروج طلا و نقره از
سرحدات مصوب ۱۳۰۵/۷/۲۴ می باشد. طبق این
قانون: «خروج طلا و نقره از سرحدات کشور
خواه به صورت مسکوکات و خواه به صورت
شمش و خاک و امثال آن بیش از دوازده تومان
مسکوت ممنوع است و مرتکبین به ضبط مال از
نصف تا کلیه آن محکوم می شوند. در صورت
تکرار علاوه بر ضبط مال از نصف تا کلیه یا

قیمت اشیاء مکشوفه به حبس ۲۰ روز تا ۲ ماه
محکوم می شود.^۱

قانون فوق الاشاره به موجب ماده ۵۰ قانون
مجازات مرتکبین قاچاق مصوب ۱۳۱۲/۱۱/۲۹
نسخ شد. در تاریخ ۱۳۰۶/۱۲/۲۲ قانون مجازات
مرتکبین قاچاق به صورت ماده واحده نسخ شد.
طبق این قانون هر کس در مورد مالی که موضوع
عایدات دولت است و مرتکب قاچاق شوند یا

^۱ - مجموعه جرایم تنظیم شده اداره تصفیه و امور ورشکستگی تهران،
فروردین ۱۳۳۰، ص ۶۱.

اشياء ممنوع الورود را به داخل کشور وارد کند
علاوه بر ضبط مال و در صورت نبود عین
پرداخت مثل یا قیمت آن به حبس از ۸ روز تا ۲
ماه محکوم خواهد شد. در این قانون برای
نخستین بار واژه (قاچاق) بکار رفته است. در
تاریخ ۱۶ / ۱۲ / ۱۳۰۷ قانون جدیدی بنام قانون
مجازات مرتکبین قاچاق در ۱۲ ماده وضع شده
پس از آن در سال ۱۳۱۱ قانون انحصار تجارت
خارجی وضع شد. در ماده اول آن مقرر شد:
«تجارت خارجی ایران در انحصار دولت است و

حق وارد کردن و صادر کردن کلیه محصولات طبیعی و صنعتی و تعیین میزان و شرایط ورود و صدور آنها موجود و مقررات این قانون به دولت واگذار می‌شود.»

ماده ۱۱ این قانون مقرر داشته: «کلیه اجناس که برخلاف مقررات این قانون وارد مملکت شود قاچاق محسوب و به نفع دولت ضبط و فروخته می‌شود به ۶ ماه تا یک سال حبس محکوم می‌شود.» در تاریخ ۱۳۱۲/۱۲/۲۹ قانون تحت عنوان (قانون مجازات مرتکبین قاچاق) در ۵۶ ماده به تصویب رسید این قانون کامل‌ترین قانون

بود که از ابتدای قانون گذاری تا سال ۱۳۱۲ وضع شد و تاکنون نیز لازم الاجرا است. و در طول سالیان گذشته اصلاحات و الحاقات در آن بعمل آمده که از آن جمله می توان به اصلاحات و الحاقات تا تاریخ ۱۳۵۳/۱۲/۲۹ و ۱۳۶۱/۴/۲۷ و ۱۳۷۳/۱۱/۹ اشاره کرد. متعاقب بر نوسانات شدید در بازار ارز و پول، قاچاق ارز گسترش یافته و طرق قاچاق نیز متنوع گردید. قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز با هدف کنترل کاهش تقاضای ارز و تقویت

پول ملی و نیز مبارزه جمعی با قاچاق کالا ارز به صورت فوق العاده و از طریق مجمع تشخیص مصلحت نظام و به استناد بند ۸ اصل یکصد و دهم قانون اساسی به تصویب رسید. این قانون در دو قسمت شکلی و ماهوی بر ۱۰ ماده و ۲ تبصره در تاریخ ۷۴/۲/۱۲ تصویب شد.

در ماده یک این قانون قوانینی همچون قانون مجازات اخلاطگران در نظام اقتصادی کشور مصوب ۱۳۶۹/۹/۱۹ و قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب ۱۳۱۲/۱۲/۲۹ و اصلاحات بعدی

آن در مواردی که صریحاً توسط این قانون نقض نشده باشد معتبر و لازم‌الاجرا شناخته شده است.

آیین‌نامه اجرایی قانون فوق‌الاشاره در تاریخ ۷۴/۳/۱۰ به تصویب هیئت وزیران رسید و دستورالعمل نحوه رسیدگی به پرونده‌های قاچاق کالا و ارز موضوع تبصره یک ماده ۴ قانون اعمال تعزیرات حکومتی در تاریخ ۷۴/۳/۹ به تصویب رئیس قوه قضاییه رسید و بالاخره جدیدترین آیین‌نامه اجرایی قانون فوق‌الاشاره در تاریخ ۷۹/۳/۲۹ به تصویب هیئت وزیران

رسید دستورالعمل و آیین‌نامه‌های سابق گردیده شد.

شاید بتوان در خصوص تخلفات و سابقه آن اینگونه اذعان نمود که گمرک و تخلفات موجود در آن سابقه‌ای به قدمت تاریخ دارند و همواره اشخاصی بوده و هستند که با استفاده از شیوه‌های نوین و یا خلأهای قانونی مبادرت به انجام تخلفات می‌نمایند تا بدور از چشم مأموران گمرک از پرداخت عواید دولت فرار کنند به همین علت اطلاع از سابقه گمرک و بررسی دقیق پیرامون اقدامات بعمل آمده در خصوص

مبارزه با تخلفات گمرکی با هدف ریشه‌یابی آنچه در ساختار کنونی وجود دارد ضروری بنظر می‌رسد که این متأسفانه با بررسی‌های بعمل آمده در کتب گوناگونی که به نحوی به موضوعاتی مرتبط با گمرک پرداخته‌اند اطلاعی در خصوص آنچه که شناسایی هر سازمان و آگاهی از چگونگی انجام امور در آن بستگی تام به شناخت گذشته و روند تاریخی شکل‌گیری آن دارد به بررسی اجمالی وقایع پیش آمده در

خصوص گمرکی ایران و ساختار سازمان جهانی
گمرک بسنده می کنیم.

گفتار اول: تاریخچه جهانی گمرک

ایجاد مقررات گمرکی ساده و هماهنگی
همواره مورد توجه بوده است.

جنگ جهانی دوم بسیاری از کشورها را به
ویرانه‌ای تبدیل کرده بود و برای بازسازی آنها
لزوماً باید کالاهای زیادی مورد مبادله قرار
می گرفت از اوایل قرن بیستم که تجارت خارجی
افزایش چشم گیری یافت و بخصوص بعد از

ایجاد گات^۱ در سال ۱۹۴۸ که هدف آن بسط و توسعه تجارت بود، امر ایجاد مقررات یکنواخت و ساده گمرکی و حذف موانع در امر تجارت بیش از پیش مورد توجه قرار گرفت. قبل از تشکیل شورای همکاری گمرکی^۲ (CCC) تحقق بخشیدن امر تدوین مقررات یکنواخت

^۱ - گات (GATT) که معنای موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت بندی (قراردادی و موافقتنامه ای) است مشتمل بر ۳۸ ماده این موافقت نامه در بر گیرنده یک چارچوب شکلی و سیاست گذارانه به منظور مذاکره برای آزاد سازی دسترسی به بازارها بود. گات امروزه بعنوان کارگزار بین المللی وجود ندارند (البته موافقت نامه گان هنوز زنده است) و هم اکنون جای خود را به سازمان تجارت جهانی داده است.

^۲ - Customs Co- operation

گمرکی در قالب اتحادیه گمرکی و موافقت‌نامه‌های دو یا چندجانبه بین‌المللی صورت می‌گرفت که یکی از آنها تدوین نمانکلاتور ژنو در سال ۱۹۳۷ توسط جامعه ملل بود. کشورهای اروپایی که در جنگ از همه کشورهای دیگر بیشتر آسیب‌دیده بودند برای جبران ویرانی‌ها نیاز به ورود و صدور بیشتر کالاها داشتند. در ۱۲ سپتامبر ۱۹۴۷ با شرکت ۱۳ کشور در کمیته همکاری اقتصادی اروپا این کشورها ابراز تمایل داشتند که برای حذف موانع گمرکی بین خود یک اتحادیه گمرکی بوجود

آوردند به نحوی که در درون آن‌ها اتحادیه
موانع گمرکی حذف گردد.^۱

این کمیته گروهی را برای یافتن راه‌حل‌های
فنی لازم جهت عملی یافتن اتحادیه مأمور نموده
است گروه با نام (گروه‌ها مطالعاتی اتحادیه
گمرکی اروپا)^۲ با انجام مطالعاتی در خصوص
تدوین نمانکلاتور و تعیین ارزش گمرکی کالا

^۱ - گوهستانی پژوه، رسول، نظام تعیین ارزش کالاهای وارداتی در
گمرک، نشر قانون، تهران، ۱۳۹۰، ص ۷۳.

^۲ - گرچه ایجاد یک اتحادیه گمرکی در آن زمان (۱۹۴۷) تحقق نیافت
ولی نهایتاً در ۲ مارس ۱۹۵۷ به امضاء قرارداد رم و تشکیل جامعه
اقتصادی اروپا تحقق گردید.

شروع به کارکرد و نهایتاً تصمیم گرفت که این
دوسيله يعنى نمانکلاتور طبقه‌بندی کالا و ضوابط
تعیین ارزش گمرکی کالا با بخاطر منافع
بی‌شماری که در تجارت دارند به صورت یک
کنوانسیون بین‌المللی به اجرا در آورد. از
تجربیهاتی که بخاطر فقدان یک سازمان
اداره‌کننده در خصوص نمانکلاتور ژنو کسب
شده بود که نهایتاً منجر به از بین رفتن آن
نمانکلاتور گردید. این با تصمیم گرفته شد که
یک سازمان دائمی نیز برای اداره و به روز
آوردن اطلاعات و متون فنی تهیه شده در

خصوص نمانکلاتور و ارزش پیش‌بینی شود که در نتیجه هسته اولیه شورای همکاری گمرکی گذاشته شد.

این کشورها همزمان ۳ کنوانسیون نمانکلاتور ارزش و ایجاد شورای همکاری گمرکی را در ۱۵ دسامبر تصویب نمودند. طبق م ۷ کنوانسیون مرکز این شورا در بروکسل پایتخت بلژیک خواهد بود زبان رسمی آن نیز انگلیسی و فرانسه است و طبق بند الف ماده ۱۷ اجرایی شدن آن منوط به زمانی است که اسناد تصویب ۷ کشور

امضاء کننده اولیه به وزارت خارجه بلژیک
واصل گردد. در خصوص مأموریت شورا چنین
آمده است:

«سازمان جهانی گمرک یک ارگان بین‌الدولی
مستقل است که مأموریت آن تقویت کارآیی و
اثربخشی ادارات گمرک می‌باشد این یک
سازمان بین‌الدولی جهانی در امور گمرکی است.
قانون الحاق ایران به کنوانسیون ایجاد شد
پیوستن، کنوانسیون طبقه‌بندی کالا در تعرفه
گمرکی در تاریخ ۱۳۳۷/۱۲/۹ به تصویب مجلس
سنای وقت رسید و پس از ارسال اسناد و

تصویب شورا رسماً در ۱۶ اکتبر ۱۹۵۹ (۴ مهر ۱۳۳۸) به عضو کنوانسیون درآمد.^۱

بنابراین کنوانسیون ایجاد شورای همکاری گمرکی در سال ۱۹۵۳ عملاً هر سال (مطابق با ۶ بهمن) را روز جهانی گمرک نام‌گذاری نماید و به همین منظور هر ساله در کشورهای عضو مراسمی بر پا می‌گردد. در سال ۱۹۹۴ شورای گمرکی به سازمان جهانی گمرک تغییر نام داد.

^۱ - بهکیش، دکتر محمد مهدی، اقتصاد ایران در بستر جهانی شدن، نشر نی، ۱۳۸۰، چاپ اول.

در حال حاضر گمرکات ۱۵۶ کشور عضو این سازمان هستند.^۱

گفتار دوم : تاریخچه تقنینی گمرک ایران

گمرک سابقه‌ای به قدمت تاریخ دارد البته این ادعا نه اغراق است نه از باب مباحثات بلکه واقعیتی انکارناپذیری است که در مورد بسیاری از سازمان‌های دولتی مانند ارتش و نیروهای دفاعی یا سازمان‌هایی مانند سازمان‌های خدمات

^۱ - بهشتیان، سید محمود، آشنایی با سازمان جهانی گمرک و سیستم هماهنگ سده، انتشارت دفتر آموزش و تحقیقات گمرک، ۱۳۸۳، چاپ اول.

شهری و نظایر آن صادق است بهتر است این
مطلب اینگونه بیان شود که گمرک نیز مانند
بسیاری از سازمان‌ها که هر اجتماعی کوچک و
بزرگی در بدو پیدایش بوجود آن نیازمند بوده
است ایجاد می‌گردد و به تدریج که احتیاجات
دیگری طرح شد سازمان یا سازمان‌های
جدیدتری در سطح ملی یا بین‌المللی مطابق آن
چه امروز شاهد آن هستیم بوجود آمده است.
گمرک با ایجاد اولین نیروی دفاعی در
کوچک‌ترین مقیاس متصور به منظور حفظ

قلمرو ملی یک نمونه کوچک از حکومت‌ها
مانند یک قبیله بوجود آمد.

سه سال پس از انعقاد این پیمان سایر دولت‌ها
همچون انگلیس و فرانسه بعنوان دول کامله
الوداد درخواست کردند نرخ تعرفه گمرکی
درباره کالا و اتباع روسیه بکار می‌رود درباره
آنها نیز اعمال شود از این رو ناچار فرمانی از
سوی فتحعلیشاه صادر گردید که حقوق گمرکی
در هر مرز ایران موقع خروج ورود کالا صدی ۵
دریافت شود. در واقع این نخستین فرمان درباره
نرخ تعرفه گمرکی در آن زمان بود. در سال

۱۳۱۵ هجری سه نفر بلژیکی به خدمت گمرک ایران دعوت شدند یکی از این سه نفر ژوزف زنو معروف بود. زنو در سال ۱۳۱۷ به رسم اجاره گمرک را برانداخته و در تاریخ ۱۸ ذی حجه ۱۳۱۸ نیز فرمان الغای عوارض داخل را از جانب شاه صادر نمود. زنو در همین ایام شروع به تشکیلات جدید گمرک نمود. مستشاران بلژیکی قریب مدت ۳۶ سال در ایران به خدمت مشغول بودند و در این مدت سه تعرفه گمرک تنظیم و برای وصول حقوق و عوارض گمرک مورد اجرا

گذارده شد. پس از خاتمه خدمت مستشاران
بلژیکی و عزیمت آنها از ایران واگذاری اداره
گمرک مأموران ایران بنا بر مقتضیات زمان و
سیاست و اقتصاد دولتی تعرفه گمرکی چند بار
تغییر پیدا کرد. سرانجام در ۱۶ تیر ۱۳۳۶ قانون
تأسیس نظارت گمرکات و انحصارات پس از
تصویب در ۲۲ تیر ماه اجرایی شد و اداره
گمرک و چند اداره دیگر از واردات بازرگانی
متنوع و خود وزارت خانه جداگانه‌ای ایجاد
نمود. قانون تعرفه و آیین‌نامه آن در سال ۱۳۳۷
براساس تعرفه ژنو به تصویب رسید تا سال ۱۳۵۱

اجرا گردید در سال‌های بعد از ۱۳۵۱ براساس نیاز به سازگاری مواد و مفاد قانون امور گمرکی و آیین‌نامه اجرایی آن که با روند اقتصادی، اداری و سیاسی کشور اصلاحاتی در قانون گمرک و آیین‌نامه اجرایی آن بعمل آمد که این اصلاحات بصورت زیرنویس در صفحات مرتبط به مواد اصلاح شده درج و به چاپ رسیده است.^۱

^۱ - حوزه معاونت طرح و برنامه گذشته حال و آینده گمرک، خرداد ۱۳۷۲، شماره ۱۵ ص ۴۰.